

Disk z Nebry

- Je dobře zachovaný bronzový kotouč se zlatými inkrustacemi Slunce, Měsíce a hvězd, který pochází ze starší doby bronzové, patrně z 16. století př. n. l. Disk z Nebry byl součástí pokladu nalezeného roku 1999 v zalesněné oblasti poblíž města Nebra (180 km jihozápadně od Berlína) a kromě disku obsahoval ještě bronzové meče se zlatě zdobenými jílci, sekery, dláto a zlomky spirálovitých náramků
- Jednotlivé předměty pokladu pocházejí ze stejného místa a byly uloženy ve stejnou dobu. Disk byl původně vyroben někdy mezi roky 2100 př. n. l. a 1700 př. n. l. a je považován za nejstarší předmět zobrazující nebesa. Toto datování nám poskytl malý kousek březové kůry, který uvízl na jednom z mečů, který byl součástí souboru.
- Povrch disku je zoxidovaný a má zelenou barvu. Na kotouč jsou zlaté inkrustace, které mají zřejmě znázorňovat slunce nebo úplněk, měsíční srpek a hvězdy. Na samotném disku je vyobrazeno celkem 30 malých kotoučků. Na disku byly také 3 zlaté pruhy, ze kterých se ale dnes zachovaly pouze dva. Okraj disku je pravidelně perforován čtyřiceti otvory o průměru cca 3mm. Disk má uprostřed 4,5 mm a na kraji 1,7 mm, váží asi 2 kg.
- Okraj disku byl při nešetrném výkopu poškozen a upadla i jedna z hvězd. Části zlatého plechu byly poškozeny a byl poškrábán povrch. Škody vzniklé při výkopu se ale podařilo opravit.
- Materiál, slitina mědi a asi 2,5 % cínu. Měď pochází s největší pravděpodobností z měděného dolu v Mitterberg u Bischofshofenu v Rakousku. Zlaté objekty na disku jsou obecně bohaté na stříbro, asi 21% Ag a obsahují i nízké množství mědi. Pouze „sluneční bárka“ obsahuje podstatně méně stříbra. Pravděpodobným zdrojem zlata byla Karpatská kotlina. Musíme však mít na paměti, že je doposud známo jen velmi málo o chemickém složení zlata ve střední Evropě. Proto je původ tohoto materiálu považován spíše za orientační.
- Současný vzhled vznikl v několika fázích: V první fázi byla na disku umístěna pouze inkrustace slunce/úplněku, srpku měsíce a hvězdy. Ve druhé fázi přibýly oba zlaté pruhy na okraji desky, o nichž se soudí, že sloužily k určování roční doby, slunovratů a rovnodenností. Ve třetí fázi přibyl dolní oblouk. Jeho význam ovšem neznáme. Existuje více teorií, které vysvětlují jeho symboliku, např. znázornění „sluneční bárky“ nebo mléčné dráhy. V dnešní době je již uznávanější teorie o sluneční bárce. Ve čtvrté fázi byl disk po okraji perforován čtyřiceti otvory. Ty sloužily zřejmě k upevnění či přiřtití.
- Vyobrazení na disku tedy kombinuje astronomické pozorování a mýtickou tematiku. Hvězdy jsou pečlivě uspořádány tak, aby nevytvářely žádné konstelace, s výjimkou jednoho shluku hvězd, který byl již vysvětlen jako plejády
- Astronomové pod vedením Ralpa Hansena tento kotouč zkoumali a objevili důkaz, že sloužil jako moderní „orloj“ pro harmonizaci slunečního a lunárního kalendáře. Lunární kalendář je založen na fázích měsíce a je o 11 dní kratší než solární rok, zabírá tedy jen 354 dnů. Disk měl sloužit k určení, zda a kdy by měl být tzv. 13. měsíc přidán do lunárního kalendáře aby byl lunární kalendář v synchronizaci s obdobím. Podle starověkého babylónského pravidla, může být třináctý měsíc přidán do lunárního kalendáře jen tehdy, je-li konstelace měsíce a plejád na obloze přesně tak, jak se objevují na neberském disku. Tato situace nastala jednou za dva až tři roky.
- Toto vysvětlení vrhá nové světlo na astronomické znalosti a schopnosti lidí v době bronzové. Plejády mají velký význam pro zemědělství ve střední Evropě. V jejich poslední chvíli viditelnosti na **večerní** obloze na západě začíná období setí, tedy 10. Března. Jejich

viditelnost na západní **ranní** obloze značí začátek sklizně, tj. 17. října. Využíval se tedy i jako ukazatel pro zemědělské sezóny. Není však zcela jasné, jestli tato znalost byla projevem místním, nebo zda byla přinesena z daleka.

- Za více než 300 let využívání disku se znalost astronomie a lunárního kalendáře postupně vytratila. Soudí tak právě podle změn na disku, především na základě 3. a 4. fáze, kdy na kotouči přibyla „sluneční bárka“ a perforace okraje, což naznačuje, že ke konci se stal disk již jen kultovním předmětem.
- Vědci se shodují jen v tom, že disk není import, nýbrž že byl vyroben někde ve střední Evropě a že patrně sloužil rituálním a reprezentačním účelům.
- Originál je k vidění od roku 2008 jako stálá expozice Národního muzea pravěku v Halle.

Literatura:

- Acta Praehistorica et Archaeologica, Band 40,2008
- Ernst Pernicka: Die naturwissenschaftlichen Untersuchungen der Himmelscheibe, in: Meller 2004: Der geschmiedete Himmel (s.o.), S. 34–37